

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

**Дипломна робота
магістра**

з теми **«ЕФЕКТИВНІ ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ФІЗИЧНОГО
СТАНУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи DOb1 – M17z,
спеціальності 012 Дошкільна освіта
за освітньою програмою Дошкільна освіта
Гординська Ілона Миколаївна

Керівник: **Галаманжук Л. Л.**,
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри теорії та методик
дошкільної освіти

Рецензент: **Єдинак Г. А.**, доктор наук з
фізичного виховання і спорту, професор

З М І С Т

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ФІЗИЧНИЙ СТАН ЯК ПРОВІДНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	10
1.1 Сучасні уявлення про категорію «фізичний стан».....	10
1.2 Особливості фізичного розвитку дітей у період 3-7 років.....	18
1.3 Розвиток фізичних якостей дітей у період 3-7 років.....	23
1.4 Розвиток моторної функції дітей у період 3-7 років.....	27
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	43
2.1 Методи дослідження.....	43
2.2 Організація дослідження.....	47
РОЗДІЛ 3 ЗМІНА У ПОКАЗНИКАХ ФІЗИЧНОГО СТАНУ ДІТЕЙ МІЖ 3 І 7 РОКАМИ ЖИТТЯ.....	49
3.1 Зміна у показниках фізичного розвитку дітей.....	49
3.2 Зміна у функціональних показниках дітей.....	52
3.3 Зміна у показниках фізичної підготовленості дітей.....	57
РОЗДІЛ 4 ХАРАКТЕРИСТИКА ЕФЕКТИВНИХ ШЛЯХІВ ПОЛІПШЕННЯ ФІЗИЧНОГО СТАНУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ПІД ЧАС РЕАЛІЗАЦІЇ ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ.....	62
4.1 Організаційні засади поліпшення фізичного стану старших дошкільників під час фізичної активності.....	63
4.2 Методичні засади поліпшення фізичного стану старших дошкільників під час фізичної активності.....	71
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79
ДОДАТКИ.....	87

Додаток 1 Середньовікові норми частоти рухів кистю руки в дітей між 3 і 7 роками життя.....	88
Додаток 2 Середньовікові норми нахилу тулуба вперед у дітей між 3 і 7 роками життя.....	89
Додаток 3 Середньовікові норми кистьової динамометрії в дітей між 3 і 7 роками життя.....	90
Додаток 4 Середньовікові норми статичної витривалості в дітей між 3 і 7 роками життя.....	91
Додаток 5 Середньовікові норми бігу з середньою швидкістю в дітей між 3 і 7 роками життя.....	92

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АТ — артеріальний тиск

ЗДО — заклад дошкільної освіти

ЗСО — заклад середньої освіти

ІІ — індекс Пінье

МСК — максимальне споживання кисню

ОГК — обвідні розміри грудної клітки

СОК — систолічний обсяг крові

ФП — фізична працездатність

ХОК — хвилинний обсяг крові

ЧСС — частота серцевих скорочень

РWC — загальна фізична працездатність

ВСТУП

Актуальність теми. Формування здоров'я дитини, повноцінний розвиток систем її організму – одна з найважливіших проблем суспільства [32; 55; 56; 74]. Це зумовлено тим, що в дошкільний період закладаються основи фізичного, інтелектуального, духовного, творчого розвитку дитини. Це свідчить про визначальне місце такого вікового періоду у забезпеченні успіху в подальшій діяльності, передусім навчанні в початковій школі.

Водночас відзначаємо, що медичні працівники, педагоги і батьки в розвитку дітей відзначають відставання, затримки, порушення, відхилення, невідповідність нормам, неповноцінність стану розвитку необхідному. Важливість тут зумовлена тим, що провідне місце в загальному розвитку дітей дошкільного віку посідає фізичний, адже зумовлює стан здоров'я [6; 12], функціональні можливості систем організму [18; 32], а їх високий рівень є чинником стимулювання розвитку інших можливостей, якостей, функцій [28; 38].

Конкретизуючи останнє відзначаємо, що розвиток дітей між 3 та 7 роками життя є відмінним від необхідного. Зокрема, більшість має одне або декілька захворювань, відхилення у фізичному чи психічному розвитку, а показники їх фізичної підготовленості й функціональних можливостей відповідають низькому та нижчому від середнього рівням [14; 52].

Це є однією з провідних причин того, що на початку навчання у початковій школі тільки третина дітей є фізично здоровими [74], решта має відмінну від необхідної фізичну працездатність [13; 22], відмінним від безпечного для здоров'я рівнем функціонування різних систем організму, перенапруженням регуляції серцевого ритму. Більшість дітей, крім зазначеного, має виразну втому від розумової діяльності, а наслідком цього є зниження психофізіологічних ресурсів і ефективності функціонування організму [27; 34].

Зазначаємо також, що дотепер сучасна система дошкільної освіти орієнтувалася тільки на санітарно-гігієнічні норми життя дитини, здійснювала нормування фізичних якостей і навичок [55; 56]. Але інноваційні підходи до вдосконалення змісту педагогічного впливу задля досягнення необхідного високого розвитку дитини, передусім фізичного і психічного, значною мірою ґрунтуються на теоріях порівняльно-фізіологічних, онтогенетичних спадкових і набутих форм рухової діяльності [20; 23]. Остання, але з використанням засобів фізичного виховання, повинна враховувати положення зазначених теорій і положень [21; 77].

Фізичний розвиток, формування правильної постави, оптимального рухового стереотипу і розвиток моторної функції з використанням засобів і методів фізичного виховання міцно пов'язані з гармонічною послідовною організацією нервової системи, центрів відчуття та аналізаторів [73].

Проте, без первинної діагностики наявного стану функціонування систем організму дитини неможливо здійснити ефективний педагогічний вплив задля їхнього розвитку [60; 66; 72]. Це зумовить недостатню ефективність занять фізичною культурою у формуванні основ фізичного, опосередковано – інтелектуального, творчого розвитку дитини в дошкільний період. Тому необхідно здійснювати пошук нових шляхів, підходів, умов удосконалення форм, засобів, методів цього педагогічного процесу задля усунення наявних негативних тенденцій.

Аналіз наукової літератури засвідчив необхідність проведення досліджень, основу яких становить вивчення комплексних характеристик дитини взагалі та однієї з них – фізичного стану, зокрема [3; 4; 9; 39]. При цьому відзначили, що практично повністю відсутні дослідження, спрямовані на вивчення показників фізичного стану дошкільників із урахуванням сучасних уявлень про цю характеристику стану розвитку дитини дошкільного віку [9]. У зв'язку з наявною ситуацією обрана тема роботи потребує досліджень задля розв'язання виокремленої наукової проблеми.

Роботу виконано згідно плану науково-дослідної роботи на 2015-2019 роки проблемної лабораторії «Гендерні профілактично-оздоровчі технології фізичного виховання та реабілітації» Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за темою «Програмування профілактично-оздоровчих і розвивальних технологій фізичної культури для дітей та студентської молоді».

Роль авторки, як співвиконавиці теми, полягала у визначенні показників фізичного стану дітей дошкільного віку та визначенні перспективних шляхів поліпшення показників їхнього фізичного стану засобами і методами фізичної активності.

Мета дослідження – експериментально встановити ефективні шляхи поліпшення фізичного стану дітей між 3-ім та 7-им роками життя.

Виходячи з мети вирішували такі **завдання**:

1. Вивчити за даними наукової літератури особливості фізичного стану дітей дошкільного віку на сучасному етапі.
2. Встановити значення показників фізичного стану дітей у кожному віці періоду між 3-ім та 7-им роками життя.
3. Визначити організаційні та методичні засади поліпшення показників фізичного стану дітей 3-6 років за допомогою фізичної активності.

Об'єкт дослідження – фізичний стан дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – зміна в показниках фізичного стану дошкільників при використанні чинного змісту фізичного виховання у закладі дошкільної освіти.

Для вирішення поставлених завдань використовували адекватні **методи дослідження** на теоретичному та емпіричному рівнях. Зокрема, було використано загальнонаукові методи (аналіз, синтез, систематизацію, узагальнення, теоретичне моделювання) для вивчення стану досліджуваної проблеми за інформацією літературних джерел.

Педагогічні методи (спостереження, тестування, констатувальний експеримент) використовували для одержання даних про вияв і зміну показників фізичного стану дошкільників. Із медико-біологічних методів дослідження використовували антропометрію, пульсометрію, сфігмоманометрію, динамометрію, спірометрію. Всі ці методи дозволяли встановити особливості фізичного стану дітей. Методи математичної статистики використовували для адекватного аналізу та інтерпретації одержаних емпіричних даних.

Наукова новизна одержаних результатів:

- доповнено дані про вікові особливості вияву та зміни показників фізичного стану дітей у кожному віці періоду між 3-ім та 7-им роками життя;
- доповнено дані про ефективні шляхи поліпшення фізичного стану дітей дошкільного віку за допомогою засобів і методів фізичного виховання;
- поглиблено знання про шляхи підвищення ефективності фізичної активності дітей дошкільного віку в досягненні високих значень у показниках фізичного стану.

Практичне значення одержаних результатів полягає в створенні передумов для оптимізації занять фізичними вправами в різних формах, що використовуються у закладах дошкільної освіти, в напрямі поліпшення фізичного стану дітей. Водночас, створено можливість використовувати одержані дані під час лекційних, практичних і семінарських занять на факультетах фізичного виховання та дошкільної освіти.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дипломного проекту магістра були апробовані на таких наукових конференціях: XI Міжнародній пам'яті Анатолія Миколайовича Лапутіна «Актуальні проблеми сучасної біомеханіки фізичного виховання та спорту» (Чернігів, 2018); II Всеукраїнській «Формування здорового способу життя студентської та учнівської молоді засобами освіти» (Кам'янець-Подільський, 2017-2018); звітних науково-практичних аспірантів, викладачів, магістрантів

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2017-2018).

Публікації. Основні результати дослідження за темою дипломного проекту магістра викладено в одній науковій статті в науковому фаховому виданні України з педагогіки, що включене до міжнародних наукометричних баз.

Структура та обсяг дипломної роботи магістра. Роботу викладено на 91 сторінці, з яких 78 – основного тексту, що містять 11 таблиць. Дипломна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку 78 використаних літературних джерел і додатків.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз наукової літератури свідчить про невирішеність питання, пов'язаного із тестовим забезпеченням оцінки фізичного стану дітей дошкільного віку, із недостатнім вивченням віково-статевих особливостей функціонування систем організму, які забезпечують успіх у фізичній активності, а також у комплексі морфофункціональних показників, фізичної підготовленості та працездатності між 3 і 7 роками життя.

2. Фізичний розвиток дітей від 3 до 6 років відзначається збільшенням усіх показників, але з такими особливості: довжина тіла хлопчиків і дівчаток найбільше зростає від 3 до 4 років, потім — значно меншим темпом, але приріст значно більший у дівчаток. Маса тіла хлопчиків найбільшим темпом збільшується від 5 до 6, дівчаток – від 4 до 6 років, але приріст більший у перших. Різниця ОГК хлопчиків 3 і 6 років дуже суттєва, тоді як дівчат – менш виразна, оскільки щорічна зміна показника виявляє лише тенденцію до покращення.

3. У період між 3 і 7 роками життя має місце сталий вияв кількості хворих на тонзиліт і синусит (на рік 15 випадків у хлопчиків, 16 – у дівчаток), але щорічно зростає кількість хворих на запалення аденоїдів (від 2 випадків у 3 роки до 10 у 6 років). Водночас виявлено позитивну тенденцію: з 52 до 46 зменшується кількість випадків порушення постави, з 52 до 41 – плоскостопості, з 41 до 37 – підвищеної рухливості суглобів, з 52 до 41 – відхилень у діяльності серця.

4. Зміна функціональних показників дівчаток і хлопчиків у період між 3 і 7 роками життя є односпрямованою: систолічний і діастолічний АТ хлопчиків зростає відповідно на 17,8 і 8,0 мм рт. ст, СОК зростає на 52,1 %, хвилиний обсяг крові – на 36,9 %. У дівчаток ці зміни становлять відповідно 22,8 і 7,1 мм рт. ст, 62 % і 47,3 %.

Зміна ЧСС у спокої свідчить про позитивні тенденції процесу розвитку в обох гендерних групах: протягом трирічного періоду знижується

значення показників хлопчиків на $5,8 \text{ ск.} \cdot \text{хв}^{-1}$, у дівчаток – на $7,2 \text{ ск.} \cdot \text{хв}^{-1}$, але між ними статистично значущих розбіжностей не виявлено.

5. Фізична працездатність за індексом Гарвардського степ-тесту в 6-річних хлопчиків відповідає 57,1 у. о., тобто знаходиться на нижчому від середнього рівні. У дівчаток значення індексу дещо більше (57,5 у. о.), але рівень вияву фізичної працездатності не відрізняється від встановленого в хлопчиків. Водночас, реакція серцево-судинної системи свідчила про раціональний спосіб адаптації дітей до фізичного навантаження, адже за значеннями ЧСС недовідновлення в хлопчиків склало 13 %, у дівчаток – 8 %.

6. Фізичні якості хлопчиків відзначаються особливостями, що полягають у такому: приріст бистроти в теппінг-тесті знаходиться в межах 12–19 %, а трирічне покращення становить 50 %; координація у відтворенні рухової дії та гнучкість у поперековому відділі хребта найбільше покращується у 4–5 років (відповідно на 16,4 і 19,2 %); м'язова сила – між 4 і 5 роками зростає на 24 %, між 4 і 5 роками – на 36 %, між 6 і 7 роками – на 42,6 %. У дівчаток розвиток фізичних якостей характеризується такими особливостями: бистрота в теппінг-тесті щорічно зростає в межах 12–19 %; найбільший темп збільшення координації припадає на 3–4 і 5–6 років (приріст відповідно 15,8 і 17,5 %). Зростання гнучкості у поперековому відділі хребта на 27,8 % відбувається між 6 і 7 роками життя, з 3 до 5 розвиток стабілізується, з 5 до 6 – суттєво (на 21,9 %) знижується. М'язова сила щорічно суттєво зростає, але найбільшим темпом між 6 і 7 роками життя (38,3 % права рука, 47 % ліва рука), а найменшим темпом – між 4 і 5 роками (відповідно 11,4 % і 10,4 %).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаптація учнів до шкільного навчання. 1–10 класи. Уклад.: О. Є. Марінушкіна, Ю. О. Замазій; за заг. редакцією Л. Д. Покроєвої. Харків : Ранок, 2011. 192 с.
2. Антропонова М. В., Кузнецова Л. М. Как наблюдать за развитием ребенка 4–6 лет. Москва : Вента-граф, 2004. 54 с.
3. Апанасенко Г. Л., Попова О. А. Медицинская валеология. Київ : Здоров'я, 1998. 247 с.
4. Апанасенко Г. Л. Валеология на рубеже веков. Наука в олимпийском спорте. 2000. Спец. выпуск ГНИИФКС. С. 14-21.
5. Апанасенко Г. Л., Попова Л. А., Магльований А. В. Санологія (медичні аспекти валеології): підручник. Львів : Кварт, 2011. 303 с.
6. Аршавский И. А. Основы возрастной периодизации: хрестоматия по возрастной физиологии: учеб. пособие. Сост. М. М. Безруких, В. Д. Сонькин, Д. А. Фарбер. Москва : Академия, 2002. С. 268-283.
7. Бабюк С. М. Педагогічні умови фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку у взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї: автореф. дис... канд. пед. наук. 13.00.08. АПН України. Київ, 2011. 20 с.
8. Балацька Л. В. Організаційно-методичні основи покращення моторної функції дітей 3–5 років у процесі фізичного виховання: дис... канд. наук з фіз. виховання та спорту: 24.00.02. Тернопільський нац. пед. у-тет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2012. 259 с.
9. Бальсевич В. К. Очерки по возрастной кинезиологии человека. Москва : Теория и практика физ. культуры, 2009. 218 с.
10. Безруких М. М., Фарбер Д. А. Физиология развития ребенка: теоретические и прикладные аспекты. Москва, 2000. 125 с.
11. Брехман И. И. Валеология – наука о здоровье. Москва : Здоровье, 1987. 125 с.

12. Берзін В. І., Бунак Н. А. Гігієна та психофізіологія дітей дошкільного віку. Тернопіль : Астон, 2004. 378 с.
13. Білецька В. В. Теоретико-методичне обґрунтування тестування фізичної підготовленості молодших школярів у процесі фізичного виховання: автореф. дис... канд. наук з фіз. виховання та спорту. 24.00.02. НУФВіСУ. Київ, 2008. 20 с.
14. Богінч О. Л. Фізичне виховання дошкільників засобами гри: навч.-метод. посібник. Київ : Шкільний світ, 2007. 120 с.
15. Булич Э. Г., Мурахов И. В. Здоровье человека: биологическая основа жизнедеятельности и двигательная активность в ее стимуляции. Київ: Олімп. л-ра, 2003. 424 с.
16. Буцинская П. П., Васюкова В. И., Лескова Г. П. Общеразвивающие упражнения в детском саду: учеб. пособие. 3-е изд., стерот. Москва : Академия, 2003. 175 с.
17. Виленская Т. Е. Новые физиолого-биомеханические подходы к совершенствованию содержания занятий по физической культуре в начальной школе: автореф. дис... канд. биол. наук. 03.00.13 КГПУ. Краснодар, 2001. 26 с.
18. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посібник. Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. 428 с.
19. Вільчковський Е. С., Денисенко Н. Ф., Цось А. В., Шиян Б. М. Оптимізація фізичного виховання дитини у вітчизняній системі освіти: монографія. Запоріжжя : ЗОІППО, 2010. 250 с.
20. Вильчковский Э. С., Вильчковская А. Э. Физическая готовность дошкольников к обучению в школе. Фіз. культура, спорт та здоров'я нації. 2006. С. 41-46.
21. Вільчковський Е. С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку. Львів, 2008. 224 с.

22. Гавришко С. Г. Оцінка індивідуальних можливостей моторно обдарованих дітей 4–6 років: автореф. дис... канд. наук з виховання та спорту. 24.00.02. ЛДУФК. Львів, 2004. 20 с.

23. Галаманжук Л. Л., Балацька Л. В., Єдинак Г. А. Організація і методика фізичної активності дітей дошкільного віку з формування рухового потенціалу: навч. посібник. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2014. 244 с.

24. Герасимчук А. Ю., Галаманжук Л. Л., Єдинак Г. А. Програмування занять фізичними вправами превентивної спрямованості для 6-річних дітей: навч. посібник. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2014. 204 с.

25. Голубева Г. Н. Формирование двигательного режима ребенка (до 6 лет): монография. Москва : Теория и практика физ. культуры и спорта, 2006. 124 с.

26. Грэйс К. Психология развития: науч. изд. Київ, 2010. 689 с.

27. Давиденко О. В., Семененко В. П., Фандікова Л. О. Основи програмування фізкультурно-оздоровчих занять з дитячим контингентом. Тернопіль : Астон, 2003. 144 с.

28. Денисенко Н. Ф. Теоретичні засади та технологія управління системою фізичного виховання дітей дошкільних навчальних закладів: автореф. дис... д-ра пед. наук. 13.00.02. НПУ імені М. Драгоманова. 2002. 39 с.

29. Давыдов В. Ю., Карпов В. Ю., Кодакова М. Скрининг-тесты и организация медико-педагогического контроля за физическим развитием дошкольников: учеб. пособие. Самара, 2002. 112 с.

30. Детская спортивная медицина. Под. ред. Т. Г. Авдеевой, И. И. Бахраха. 4-е изд., исправ. и доп. Ростов на Дону : Феникс, 2007. 320 с.

31. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: підручник. 2-ге вид., доповн. Київ : Академвидав, 2012. 352 с.

32. Дубогай О. Д. Фізкультура як складова здоров'я та успішного навчання дитини. Київ : Шкільний світ, 2006. 128 с.

33. Єдинак Г. А., Зубаль М. В., Мисів В. М. Соматиотипи і розвиток фізичних якостей дітей: монографія. Кам'янець-Подільський : ПП «Видавництво «Оіюм», 2011. 280 с.

34. Єфіменко М. М. Теорія фізичного виховання та оздоровлення дошкільнят: навч. посібник. Київ : ІСДО, 1995. 84 с.

35. Закон України «Про дошкільну освіту». Указ Президента України від 11.07.2001 р. за № 2628-III. — Режим доступу до сайту : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=111>.

36. Заняття та виховні заходи для дошкільників 5–6 років. Практична психологія у початковій школі. Упоряд.: О. Б. Полєвікова. Харків : Основа, 2011. 239 с.

37. Зверєва І. Д. Розробка та впровадження програм з навчання життєвим навичкам: міжнародні і вітчизняні підходи. Практична психологія та соціальна робота. 2004. № 4. С. 53-57.

38. Зимонина В. Н. Воспитание ребенка-дошкольника: развитого, организованного, самостоятельного, инициативного, неболеющего, коммуникативного, аккуратного. Расту здоровым: програм.-метод. пособие. Москва : Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2004. 304 с.

39. Іванова Л. І., Путров С. Ю., Карпюк Р. П. Теорія і методика оздоровчої фізичної культури: навч. посібник. Київ : Козарі, 2010. 276 с.

40. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Тернопіль : Мандрівець, 2014. 144 с.

41. Когут И. И. Двигательный режим и физическое состояние детей 6–7 лет, обучающихся в школах разного типа: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання та спорту. 24.00.02. НУФВСУ. Київ, 2006. 21 с.

42. Козіна Ж. Л. Структура фізичного, психофізіологічного розвитку та фізичної підготовленості дітей 1–5 років. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фіз. виховання і спорту. 2011. № 8. С. 40-44.

43. Козицына Ф. Р. Коррекция психомоторных функций и физической подготовленности у детей с низким уровнем готовности к обучению в школе: автореф. дис... канд. пед. наук. 13.00.04. ОГПУ. Омск, 2002. 21 с.
44. Матвеев Л. П. Теория и методика физической культуры: учебник. Москва : Физкультура и спорт, 2010. 423 с.
45. Кокун О. М. Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності: монографія. Київ : Міленіум, 2004. 265 с.
46. Кононко О. Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника : наук.-метод. посібник. Київ : Світич, 2009. 218 с.
47. Концепція державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року. Дошкільне виховання. 2010. № 9. С. 3-4.
48. Косовська С. В. Вплив розвитку координаційних здібностей на інтелектуальні показники дітей із затримкою психічного розвитку 6–7 років. Вісник Чернігівського держ. пед. у-ту імені Т. Г. Шевченка. Серія: педагогічні науки. 2006. Випуск 35. С. 202-206.
49. Никитюк Б. А. Интеграция знаний в науках о человеке (современная интегративная антропология): монография. Москва : СпортАкадем Пресс, 2000. 440 с.
50. Коцур Н. І. Основи педіатрії і гігієни раннього та дошкільного віку : навч. посібник. Чернівці : Книги ХХІ, 2010. 576 с.
51. Круцевич Т. Ю., Воробйов М. І., Безверхня М. М. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді: навч. посібник. Київ : Олімп. л-ра, 2011. 224 с.
52. Круцевич Т. Ю., Пангелова Н. Є. Організація фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми 3–6 років у дошкільних закладах за кордоном. Спортивний вісник Придніпров'я. 2011. № 2. С. 156-164.
53. Кузьменко В. Індивідуалізація виховання і навчання в дошкільних закладах : метод. рекомендації. Київ: КМІУВ імені Б. Грінченка, 2002. 212 с.

54. Лохвицька Л. В. Дошкільникам про основи здоров'я : навч.-метод. посіб. / Л. В. Лохвицька, Т. К. Андрющенко. Черкаси : Відлуння-плюс, 2004. 208 с.
55. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» / О. О. Андрієтті, О. П. Голубович, О. П. Долина, Т. В. Дяченко [та ін.]. Тернопіль : Мандрівець, 2013. 104 с.
56. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. Ч. II. Від трьох до шести (семи) років / Аксьонов О. П., Аніщук А. М., Артемова Л. В. [та ін.]: наук. керівник О. Л. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. 452 с.
57. Роль среды и наследственности в формировании индивидуальности человека: монография / Под ред. И. В. Равич-Щербо. Москва : Науч.-исслед. ин-т общей и пед. псих. АПН СССР; Педагогика, 1988. 336 с.
58. Романенко В. А. Диагностика двигательных способностей: монография. Донецк : ДонНУ, 2005. 290 с.
59. Рунова М. О. Рухова активність дитини в дитячому садку. 5–7 років : метод. рекомендації. Пер. з рос. М. О. Рунова. Харків : Ранок, 2007. 112 с.
60. Стратегии и рекомендации по здоровому образу жизни и двигательной активности: сб. материалов ВООЗ. Сост. Е. В. Имас, М. В. Дутчак, С. В. Трачук. Київ : Олімп. л-ра, 2013. 528 с.
61. Сергієнко Л. П. Тестування рухових здібностей школярів. Київ : Олімп. л-ра, 2001. 439 с.
62. Троценко В. В. Педагогічні умови формування емоційної стійкості в дітей 6- і 7-річного віку в процесі занять фізичною культурою: автореф. дис... канд. пед. наук. 13.00.02. НПУ імені М. Драгоманова. Київ, 2012. 20 с.
63. Тупчій Н. А. Режим рухової активності дітей 5–6 років із різним рівнем фізичного стану: автореф. дис... канд. наук з фіз. виховання та спорту. 24.00.02. НУФВСУ. Київ, 2001. 18 с.

64. Фізичне виховання. Друга молодша група. Упорядник: Свистунова А. А., Ніколіна Т. В., Маштурко Л. М. Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2006. 192 с.
65. Фізичне виховання. Середня група. Упорядник: Т. В. Ніколіна. Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2009. 128 с.
66. Фізичне виховання дошкільників. Старша група. Упоряд.: Т. В. Ніколіна. Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2010. 120 с.
67. Харченко С. Я. Соціально-педагогічні технології: навч.-метод. посібник. Луганськ: Альма-матер, 2005. 552 с.
68. Худолій О. М. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання: навч. посібник. Харків : ОВС, 2007. 406 с.
69. Чуб Н. В. Комплексні тести готовності дитини до школи: посібник. Харків : Основа, 2007. 144 с.
70. Швець О. П. Розвиток фізичних якостей молодших школярів у процесі фізичного виховання на засадах системного підходу: автореф. дис... канд. наук з фіз. виховання та спорту. 24.00.02. ДВНЗ «Прикарпатський нац. у-тет імені Василя Стефаника». Івано-Франківськ, 2011. 20 с.
71. Ширковец Е. А. Оперативное управление и коррекция в программируемых тренировочных экспериментах. Москва : ВНИИФК, 2003. 184 с.
72. Шинкарук А. І. Розвиток моторики і психіки: проблема активності та свободи: монографія. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський держ. пед. у-т, інформаційно-видавничий відділ, 2002. 200 с.
73. Шиян Б. М., Єдинак Г. А., Петришин Ю. В. Наукові дослідження у фізичному вихованні та спорті: навч. посібник. 2-ге вид., стереотип. Кам'янець-Подільський : Рута, 2013. 280 с.
74. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення України та санітарно-епідемічну ситуацію, 2011 рік. Київ, 2012. 358 с.
75. Яхно Є. Г. Комплексний розвиток фізичних і моральних якостей дітей старшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання: автореф.

дис... канд. наук з фіз. виховання та спорту. 24.00.02 ДДІФВС. Дніпропетровськ, 2011. 20 с.

76. Bouchard, C., Blair, S. N., Haskell, W. L. (2007). *Physical activity and health*. Champaign, IL.: Human Kinetics.

77. Iedynak, G., Galamandjuk, L., Dutchak, M., Balatska, L., Herasymchuk, A., Mazur V. (2017). Effectiveness of different options for teaching children basic movements due to certain handedness. *Journal of Physical Education and Sport*. 17(2). 582-589. doi:10.7752/jpes.2017.02088

78. Кривецька Г. В., Галаманжук Л. Л., Єдинак Г. А., Заїкін А. В. Розвиток фізичних якостей у дівчаток 4-6 років з різною руховою асиметрією. Актуальні проблеми сучасної біомеханіки фізичного виховання та спорту: матеріали XI Міжнародної наукової конференції пам'яті Анатолія Миколайовича Лапутіна (18-19 жовтня 2018 року, м. Чернігів); відп. ред. С. В. Гаркуша. Чернігів : НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2018. С. 108-110.

Список опублікованих праць за темою дипломної роботи магістра

79. Гординська І., Галаманжук Л. Діагностика композиції скелетних м'язів у дітей в практиці фізичного виховання і спорту (на прикладі непрямих методів). Спорт та сучасне суспільство: Матеріали XI Міжнародної наукової інтернет-конференції. 29 березня 2018 року, НУФВСУ. Київ : Олімп. л-ра, 2018. С. 127-133.